

**SZLÁV KULTÚRÁK, IRODALMAK
ÉS NYELVEK**

TANULMÁNYKÖTET

SZERKESZTETTE
Urkom Aleksander

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2017

A KIADVÁNY TÁMOGATÓI
Pomáz Város Önkormányzata
Pomázi Szerb Nemzetiségi Önkormányzat
Terézvárosi Szerb Önkormányzat

SZAKMAI LEKTOROK
Horváth Futó Hargita
Láncz Irén

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztő

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő Lukács István
A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés Robinco Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-284-924-9

TARTALOM

URKOM ALEKSANDER	
Előszó	7
CSÁSZÁRI ÉVA	
Családnév magyarosítások Répáshután	9
DUDÁS ELŐD	
Magyar hatás a 16. századi kaj-horvát helyesírásban	19
DUDÁS MÁRIA	
Színesen szólnak a magyar és bolgár frazémák.....	29
FEDOSZOV OLEG	
Szláv jövevényfrazémák Bárdosi Vilmos új szótárában (magyar-szláv frazeológiai párhuzamok)	47
ISTVÁN ANNA	
Jozef Ignác Bajza és Faludi Ferenc	65
JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA	
A mindennapok csapdájában. Egzisztenciális elemek Karel Čapek és Milan Kundera válogatott elbeszéléseiben	77
KISS SZEMÁN RÓBERT	
A nemzeti emblematizmus sajátosságai Kollár <i>Szlávia</i> <i>leányában</i> némely szerb (illír) példa alapján	89
LUKÁCS ISTVÁN	
Miroslav Krleža és a film.....	103

LUKÁCSNÉ BAJZEK MÁRIA

Küzemics István Újszövetség-fordításának lehetséges magyar mintái113

MENYHÁRT KRISZTINA

A bolgár nemzetiség nyelvi helyzete a demográfiai és a nyelvészeti kutatások tükrében.....127

PAVIČIĆ MLADEN

Esterházy Péter *A szív segédigéi* című regényének két, Jože Hradil által készített fordítása145

URKOM ALEKSANDER

Modern technológiák az idegen nyelv oktatásában163

VIG ISTVÁN

Pünkösöd, barát, mise, ádvent

Megjegyzések a magyar keresztény terminológia néhány szavának eredetével kapcsolatban177

ZSILÁK MÁRIA

Az alföldi szlovákság szerb kapcsolatai189

A mindennapok csapdájában. Egzisztenciális elemek Karel Čapek és Milan Kundera válogatott elbeszéléseiben

JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA

Hlavním cílem studie je na příkladu vybraných povídkových textů Karla Čapka a Milana Kundery ukázat a prozkoumat existenciální dimenze každodennosti. U obou autorů se běžný život jeví jako past. Právě každodennost je katalyzátorem jistých nebezpečných procesů v lidském životě a všední problémy fungují u obou autorů jako zobrazení konkrétních existenciálních zkušeností člověka. Během popisu každodenních situací jsou demaskovány lidské potíže s vlastní identitou, problémy v mezilidské komunikaci a ona každodennost je zobrazena jako frustrující a deprimující past.

A tanulmány célja megmutatni és elemezni Karel Čapek és Milan Kundera válogatott elbeszélései alapján a hétköznapi egzisztenciális dimenzióját. Mindkét szerző esetében a hétköznapi csapdaként jelennek meg, mint reális veszélyforrás. A hétköznapi az emberi életben kialakuló veszélyes folyamatok katalizátorai. A hétköznapi problémák mindkét szerző esetében az ember konkrét egzisztenciális tapasztalatainak ábrázolása. A hétköznapi során lepleződnék le a valós emberi nehézségek, az emberek közötti kommunikáció problémái. A hétköznapi frusztráló, lehangoló csapdaként kerülnek ábrázolásra.

Klíčová slova: česká literatura, Karel Čapek, Milan Kundera, každodennost, existencialismus

Kulcsszavak: cseh irodalom, Karel Čapek, Milan Kundera, hétköznapi, egzisztencializmus

Mi a célunk, amikor a hétköznapiság filozófiájával foglalkozunk és az irodalomtudománnyal ötvözzük? A lengyel filozófus, Maria Szyszkowska világosan megfogalmazza ezt a célt: „(...) segít felismerni a lét értelmét, elmélyíti jelenlétünket a múlt pillanatban, tette sarkall és feléleszti az önmagunkba vetett hitet, környezetünk ellenére is” (SZYSZKOWSKA,

1999: 263). A hétköznapiság, akárcsak minden, ami körbevesz bennünket, ambivalens. Csak az ember hatására, a vele való érintkezés pillanatában válik csapdává vagy szabadulás esz-közévé. Önmagában tekintve se nem jó, se nem rossz, lehetet-
len értékítéletet hozni róla.

„A veszély, ami mindenkire leselkedik a hétköznapiság felől: a szürke egyformaságba, rutinba való süppedés, valamint az egyént körülvevő világnak egy olyan percepciója, amelyben önmagát csupán eszköznek tekinti. Mi több, ez a veszély megsokszorozza a hétköznapiság meg-kerülhetetlenségének modulusát. A hétköznapiság tehát egy életem, amelyben minden ember saját növekedését, virágzását és elmúlását ta-pasztalja. (...) Tehát ha nem foglalkozunk vele, ha nem szelídítjük meg legalább többé-kevésbé, annak következménye: elidegenedés, a kiközö-sítetttség érzete vagy az emberi egzisztencia ezen dimenziójának jelentős elszegényedése” (ZIEBA, 2008: 119).

A hétköznapiságot tehát tekinthetjük nehéz súlynak, ve-szélynek, de biztonságos, ellenőrzött térnek is, amit az ember életének értelmet adó rítusok töltenek ki. A hétköznapiság sajnos komoly problémát jelent a kutatómódszertan szem-pontjából:

„Hétköznapi életünk során a magunk módján megszelídítjük elménkben ezt a hétköznapiságot vagy inkább hozzászokunk a befogadásának egy bizonyos módjához; elmerülve benne azonban nemigen tudjuk belőle ki-emelni a fejünket, hogy megállapíthassuk, mi is ez a hétköznapiság, vagy hogy létezik-e valami rajta kívül. Ezzel egyidőben kiderül, hogy mindez elengedhetetlen” (GOLKA, 2009: 65–66).

Másrésről a cseh filozófus, Karel Kosík jól ismert *Dialektika konkrétinho* című könyvében a hétköznapiság átmeneti jelle-gét hangsúlyozza, mely elől az ember nem tud megszökni (KOSÍK, 1963: 53). Az idő múlása egyrészt rémisztő, másrészt életünk egy soha el nem múló napján való megrekedés hamis biztonságérzetet nyújt. Tehát a pillanatnyiség és az elmúlás túszaí vagyunk, bár úgy érezzük, a hétköznapiság bizonyos mértékig megment minket ezektől.

A cseh irodalomban a hétköznapiság általában pozitív je-lentéssel bír. Elég felidézni a poetizmusnak nevezett irány-zatot, melynek szerzői, pl. Vítězslav Nezval és Konstantin

Biebl életszerető emberek voltak, elbűvölte őket a hétköznapiság, amit a költői képzelet kiapadhatatlan forrásának tekintettek; vagy gondolhatunk Bohumil Hrabal műveire, melyekben a hétköznapiság csúnyasága ellenére is különleges és gyönyörű valamiként van ábrázolva. E felfogás szerint a hétköznapiságban metafizikai-kognitív lehetőség rejlik, jelentheti a világ megismerésének forrását és az egyáltalán nem hétköznapi és banális dolgokról való beható elmélkedés kiindulópontja lehet. Ez világosan megfigyelhető például Karel Čapek tárcáiban a *Věci kolem nás* c. kötetéből, melyekben a szerző, miközben egy térképről vagy kintornáról elmélkedik, a „megszokott szokatlanságát” fedezi fel bennük. Hasonló elgondolások figyelhetők meg Čapek útleírásaiban, melyek az egyszerűség sajátos apoteózisát képezik, és annak tanúbizonyságai, hogy a szépséget kutatva a világ végére is elmegy. Mindaz, ami hétköznapi, egyszerű, emberi, megszokott – számára a szépség és a világ valódiságának szinonimája, mindannak kisugárzása, ami az emberben a legemberibb. Ezek az összefüggések a lehető legpozitívabbak, a hétköznapiságnak ebben a felfogásában a mindennapos cselekvések, a munka, a négy évszak körforgása, az alvás, az étkezések, a takarítás, a használati tárgyak, a bevásárlás nem a szenvedés forrását jelentik, hanem biztos pontot az élet örvényeiben, fogódzót, amire a belső nyugalanság pillanataiban is számíthatunk, ami segít megőrizni hidegvérünket a káoszban, mert mindezek a dolgok megmaradnak előreláthatónak és kiszámíthatónak.

Azonban, mint minden emberi dolgot, a hétköznapiságot is bizonyos kettősség jellemzi, megvan a maga sötét oldala, megjelenhetnek benne repedések, sőt, egzisztenciális csapdává is válhat. A hétköznapiság az unalom, a monotónia megtestesülésévé válhat, elrémiztethet a tevékenységek folytonos ismétlődése, a céltalanság és az életről való reflexió hiánya, értelmezhető a kreativitás hiányának és a passzivitásnak a szinonimájaként. Az ember, ha minderről nem vesz tudomást, a szokásai rabjává válhat, olyan szokásoké, melyek idegenek tőle, szertartásoké, melyeket nem ismer, a hétköznapiság túszává válik, és meg akar szökni előle. Éppen ezt a fajta

helyzetet, amit meggyőződéseim szerint időnként minden jelenlévő tapasztal, szeretném felvázolni néhány kiválasztott elbeszélés segítségével Karel Čapek *Trapné povídky* és Milan Kundera *Směsné lásky* című kötetéből.

Kundera szerint a regény: annak tanulmányozása, mit jelent az ember számára abban a csapdában élni, amivé a világ vált (KUNDERA, 1998: 32). Ezt a definíciót kiterjeszthetjük a rövidebb irodalmi műfajokra is, melyekben Kundera olyan, számára kulcsfontosságú kérdésekben merül el, mint az emberek közti kommunikáció zavarai, a tettnek a szándékról és a megítéléséről való leválasztódása, az igazság fogalmának tartalma és jelentései, és az olyan problémahalmazok, mint az igazságosság és a sors iróniája. Hasonló módon definiálhatjuk Karel Čapek műveinek többségét – értelmezhetjük őket az emberi identitásvesztésre való figyelmeztetésként (*R.U.R.*), az ideológiáknak való fanatikus behódolás elleni intelemként (*Bílá nemoc, Krakatit*) vagy az önmagunk és mások megismerésének tragikus lehetetlenségének leírásaként (noetikus trilogia). Éppen ebben áll a két író rokonságának egyik aspektusa: az emberi egzisztencia tragikus, dramatikus ábrázolása mellett egyszersmind megmaradnak a világ valóságának talaján.

A tanulmány témája éppen ez a rendkívül kézzelfogható beágyazódás az életbe. Kitérek arra, hogyan jelenik meg e két író munkásságában a tragikus vonással felruházott hétköznapiság, és milyen módon fednek fel ezzel bonyolult problémákat, amikkel mindannyian szembesülünk.

ČAPEK NOVELLAHŐSEINEK HÉTKÖZNAPJAI

Mi jellemzi a *Trapné povídky* című novelláskötet hőseinek hétköznapijait? Pontosan olyanok, amilyennek a kötet címe leírja őket – problémásak, nehezek, fárasztóak, unalmasak. A *Na zamku* c. novella szereplője, Olga élete az egyhangú, küzdelmes hétköznapiok minden ismertetőjegyét magán viseli. A fiatal, szegény nevelőnő kénytelen anyagi okokból gazdag arisztokraták gyerekeit nevelni. Kezdetben idealista

remények szárnyai tartják a magasban, de lassan belegabalyodik a bonyodalmak hálójába. Neveltjével, aki mind intelligencia mind zenei tehetség terén komoly hiányosságokat mutat, minden egyes reggel kénytelen leülni a zongorához, hogy az utálatos skálázást gyakorolják. Kirajzolódik előttünk a gyakran előforduló irodalmi motívum: egy alacsonyabb társadalmi rétegből származó egyént folyamatos megaláztatások, lenézés és fensőbbes pillantások érik a környezetében élőktől. A nevelő személyes tragédiája akkor éri el tetőpontját, amikor alaptalanul megvádolják ékszerlopással. Ekkor elhatározza, hogy otthagyja az állását, és visszatér szüleihez, de terveit brutálisan keresztülhúzza egy levél, amit az anyjától kap apja közeljövőben várható haláláról, így Olga nem tud hová visszatérni. Marad hát a hétköznapijaihoz láncolva, mint egy rabszolga, aki arra ítéltetett, hogy minden napját – monoton és változatlanul – olyan emberek között töltse, akik lenézik. Olga a passzivitás és a mély, egzisztenciális magány csapdájába esik (JANIEC-NYITRAI, 2016: 104–105, 116–117). Fokozatosan elveszíti a világra való rácsodálkozás képességét, ami a hétköznapiság filozófiája szerint a haladást jelenti a célok felé, amiket gyakran elfednek előlünk a tapasztalataink és a szokásaink (SZYSZKOWSKA, 1999: 185). Abban a pillanatban, amikor az ember nem képes többé csodálkozni, a látóköréből kikerül a hétköznapi filozófiai aspektusa (ZIEBA, 2008: 120) és éppen erre a sorsra jut a szerencsétlen Olga.

A fentiekre hasonlít egy másik hősnő, Maria esete az *Ich troje* c. elbeszélésben. A történet kegyetlen a maga egyszerűségében – Mariának van egy szeretője, akit valójában nem szeret, és a férje nyomására elkezdi ajándékokat elfogadni tőle, amiket aztán átad a hitvesének. Helyzete teljes gyalázatát, banalitását, önnön bábszerűségét akkor fogja fel, amikor éppen ruhát varr a szeretőjétől kapott anyagból, ami egyáltalán nem tetszik neki, nem egyezik a stílusával. Mi több, a férje előáll az ötlettel, hogy ajándékok helyett kérjen pénzt. Minden szereplő ennek a tragikus bonyodalomnak az áldozata – a férj azzal, hogy részt vesz benne, tulajdonképpen a saját felesé-

gének a kerítője lesz, a feleség nem tiszteli többé önmagát, a férjét és a szeretőjét, a szerető pedig prostituáltként kezd el bánni Mariával. A hétköznapi gondok – az, hogy a férjének új kalapot kell venni és kocsmázni akar, de nincs rá pénze, hogy ki kell fizetni a lakbért és a biztosítást – Maria nyaka köré hurkolódnak. A női ruhák és blúzok varrása gyötrelmévé, egyszersmind Maria életének metaforájává válik – az élete az utált, szétszaggatott selyemre kezd hasonlítani. A hétköznapiak, akárcsak a hosszú ruhák, melyek a gyűlöletes anyagokból készültek, nem jelentenek örömet, hanem Déianeira köpenyévé válnak, tönkreteszik, mérgezik, fojtogatják. Emellett a varrás pótcselekvés is, az idő kitöltése, egyfajta mánia, ami segít elrejtőzni a férj csípős megjegyzései elől. A hétköznapiak paravánná változnak, a rendszeres elfoglaltság a gondolatok elnyomására szolgál, nem engedi, hogy Maria elmélyedjen szálnalmas élethelyzetének elemezgetésében.

KUNDERA NOVELLAHŐSEINEK HÉTKÖZNAPJAI

Kundera elbeszélései másfajta környezetben játszódnak. Az általa használt eszközök különböznek Karel Čapekéitól, melyek a századfordulót idézik meg. Mégis, a *Nevetséges szerelmek* c. kötet darabjai bizonyos szempontból, kicsengésüket tekintve, hasonlítanak Kundera történeteire. A *Senki sem fog nevetni* c. elbeszélés főhősét egy önmagát zseniálisnak tartó áltudós üldözi és próbálja rávenni, hogy recenzálja a könyvét. Az egyetemi tanár igyekszik megszökni az állhatatos ostromok elől, összekuszálja a dolgokat, átrakja az óráit, hazudik, és az egészbe belekeveri fiatal szeretőjét, mégsem sikerül ép bőrrel megúsznia a zaklatási affért. Sorozatos balszerencse súlytja, akár a bibliai Jób, a hurok egyre szorul körülötte, elbocsájtják az egyetemről, a szeretője már nem szereti, egyedül marad. Ezek a nem mindennapi események – a következő megállapítás értelmében – ugyancsak egyfajta hétköznapi rendet alkotnak:

„(...) a mindennapok rendjét egyaránt kiadhatják az ismétlődések és rutinok vagy ezek ellentéteinek (kitüremkedéseinek, megrekedéseinek és

furcsaságainak) mintázata, melyek kölcsönhatásai és interakciói alkotják meg a hétköznapi ténykedések és tapasztalatok dinamikáját” (MROCKOWSKA, BORKOWSKA, 2011: 21).

A hétköznapiság lényege az ismétlődés, ciklikusság és repetíció (KRAJEWSKI, 2009: 181), ezért Kundera elbeszélésében a tántoríthatatlan tudós, Zátarecký meg-megjelenik és eltűnedezik, akár egy unalmas refrén, hogy újra és újra pocsék könyvének recenzálását kérje, és kérésével a főhőst nyomaszsa. A büntetés, ami a főhősre méretett, nincs arányban a bűnével, ami mindössze ennyi: nem volt elég bátorsága ahhoz, hogy nemet mondjon, ennek következtében belebonyolódott a hazugságok hálójába, tragikus véletlenekbe, amik összejátszottak ellene. Rá is, ahogy az egzisztenciális tematikájú irodalom hőseire, jellemző a „feltétel nélküli felelősség saját egyéni sorsáért és tetteiért, még az úgy nevezett szándékolatlan tetteiért is” (ČERNÝ, 1992: 14). Minden szabadulási kísérletével egyre mélyebbre süllyed, sorsának abszurditása egyre nyilvánvalóbbá válik.

A történet egésze a kommunista Csehszlovákia valóságának talajában gyökeredzik, ahol a hétköznapi élet egyfajta ürügyként szolgál arra, hogy rávilágítson az ember rabszolgasorsára, androgün marionettfiguraként mutatja be, akit ismeretlen erők találmásra dobálnak jobbra-balra. A főhős mindent elveszít, ami értékes volt számára, de – paradox módon – szabaddá válik, bár ezért a szabadságért nagy árat kell fizetnie. Elszakította a madzagokat, amiken rángatták, de nem biztos, hogy lesz benne elég erő önállóan talpraállni. Egy olyan ember bukását kísérhetjük figyelemmel, aki tudatában van helyzete komikus és tragikus oldalának is, látja, hogy minden magyarázkodás hiábavaló, mert a sorsa előre eldőlt, akár egy tragikus bohózat kimenetele. A teljes összeroppantástól csak intellektuális távolságtartása, öntudata, iróniája menti meg.

Hasonló módon mutatja be Kundera az emberi önzonosság érzéksalódásait. A *Hamis autóstóp* c. elbeszélésben egy szerelmespár régóta várt vakációjára indul. A pillanat

varázsának hatására belemennek egy – mint később kiderül – veszélyes játékba: úgy tesznek, mintha idegenek lennének, egy autóvezető és egy stopos, akik csak most találkoztak. Ez a „kaland” egy hotelben végződik, brutális, szerelemtelen szexuális aktussal – két, egymáshoz közel álló, egymást szerető ember között. A játszott szerepből kilépni, lehúzni az arcról a maszkot, ami ráragadt rendkívül nehéz; annak ellenére, hogy egy ponton túl mindkét szereplő vissza akar térni a valóságba, nem járnak sikerrel. Végül a megalázott lány sírva ismételteti, hogy „én vagyok én, én vagyok én”, de az idegenség, bizalmatlanság magját már elvetették magukban és egymásban a szerelmesek. Kundera baljósan fejezi be – „Közös vakációjukból még tizenhárom nap volt hátra” (KUNDERA, 1991: 76). Mikor letértek a hétköznapi ösvényről, véletlenül leleplezték magukat, megmutatták, hogy az önazonosságuk látszólagos és hamis, hogy talán ők tettek egymásra egyfajta gombrowiczi „pofát”, azaz a másokra erőltettek egy identitást, ami a legjobban megfelelt saját maguk számára. Az önazonosságról kiderült, hogy bizonytalan, megmásítható, nem örökre szól. A hétköznapiság felfedi az emberi önazonosság bizonytalanságát, és megmutatja, hogy a szerepek, amik ránk lettek osztva, valójában nagy mértékben véletlenszerűek.

ÖSSZEGZÉS

Annak ellenére, hogy Kundera és Čapek a XX. század cseh íróinak két különböző generációjához tartoznak, rövid prózai műveikben érdekes párhuzamokra lelhetünk. Mindketten az egyhangú hétköznapi életüket tengető embert jelenítik meg, és a hétköznapiságot mint az egzisztencialista filozófia értelmében vett határhelyzetet ábrázolják. Čapek és Kundera hősei a banalitásba, a hétköznapiokba süppednek, egzisztenciális természetű kérdések kereszttüzében állnak, olyanok, akár a diákok, akiket kihív a táblához a tanár – és az önazonosságukat, a világban való létük értelmét érintő kérdéseket tesz fel nekik, és még azt kérdi, meddig lehet elmenni

a kompromisszumokban anélkül, hogy az ember ne szűnjön meg önmaga lenni. Körbe vannak kerítve, akár az állatok, ön-ön emberségük csapdájában, mi több, a hétköznapok nem képesek nyújtani számukra semmiféle menekvési lehetőséget saját elmúlásuktól, életük értelmetlenségétől, az érzéstől, hogy az ember csupán bábu egy nagyobb, befolyásosabb valaki kezében. A hétköznapok fölött nincsen hatalmuk, nem ellenőrizhetik, irányíthatják őket, hanem ismeretlen és veszélyes területeket – szakadékokat – nyitnak meg a szereplők előtt.

Maria, Olga, Kundera docense a szakadék szélén állnak, falhoz lapulva. A hétköznapok – a jövés-menés, házimunka, munka, szórakozás, minden, amit a mindennapokba való metafizikai menekülőútnak tekinthetünk, minden fontosnak tűnő dolog, ami az élet felszínén tart bennünket – számukra nem jelent biztonságos révet, nem létezik, vagy – másképp fogalmazva – létezik, de nem hoz megkönnyebbülést, nem veszi le a vállukról az emberi lét súlyát. A történetek hőseinek nem adatott meg, hogy elbújjanak a hétköznapokban az öröklét elől, ellenkezőleg, éppen a hétköznapok csupaszították le egész kegyetlen paradox jellegükkel együtt emberi sorsukat, valamint az értékek, a látszólag tartós és tönkretelhetetlen igazságok ingatagságát. A férj kerítővé, a feleség prostituálttá válik, a tudós lefokozódik, mert nem akar aláírni egy hazugságot, a szerelmesek ellenségekké válnak. A szereplők helyzetének abszurditása nem szabadítja fel őket felelősségük terhe alól, és az érzet, hogy nem autentikusak abban, amit csinálnak, mély és tragikus (ČERNÝ, 1992: 13).

Minden szereplő tesz-vesz, ügyeket intéz, vakációra indul, hogy önmaguk számára aktívnak tűnjenek, hogy azt a látszatot keltsék, hogy még maradt valami, ami tőlük függ, ha más nem, legalább az egyenes varrás a ruhán. Ha az ember semmit nem tesz, az azzal fenyegeti, hogy megszűnik létezni (BRACH-CZAINA, 1999: 73), bár tudhatja, hogy minden cselekvés csak kétségbeesett látszatlépés, ami nem változtat semmit az ember egzisztenciális helyzetének tragikusságán. A hétköznap tapasztalatok nem képeznek hidat az embe-

rek között, hanem a barikád ellentétes oldalaira állítja, ellenségekké teszi őket, elmélyíti a konfliktusait. Kundera és Čapek műveiben a hétköznapiság egy félelmetes valami, ami meghúzza a hurkot, és a hálóban reked az ember, aki nem talál örömet a hétköznapjaiban, hanem épp ellenkezőleg, az áldozatukká válik, mint egy csapdába csalt állat, menekül az örökké rá szegezett fegyver elől, amit a külvilág tart célra.

De talán így kell ennek lennie? Ugyanis belefeledkezően a mindennapokba nem veszünk tudomást saját elmúlásunkról.

„A mindennapi események látványosan észrevétlenek maradnak. A létezésből a nemlétebe haladnak, és rövid jelenlétükkel nem hívják fel magukra a figyelmet. A hétköznapiság ugyanis olyan valóság, ami kétszeresen kicsúszik a kezeink közül. A nemlét irányába mozog, és az észrevétlenségben nyilvánul meg. Átlátszó, nem hagy nyomot” (BRACH-CZAINA, 1999: 60).

Ezért jó talán, hogy Čapeknál és Kunderánál a hétköznapiság gyötör, akár egy szűk cipő, és nem engedi, hogy kényelmesen berendezkedjünk az életünkben. Hiszen csak egy pillanatra vagyunk itt.

Az emberi sors negatív, tragikus képe ellenére, Kundera és Čapek munkássága, a hétköznapi filozófia és az egzisztencializmus kontextusában tekintve, lényeges kognitív és esztétikai értékeket rejt. Megmutatja ugyanis

„a hétköznapi életbe gabalyodott embert, az élő embert, és nem a filozófiai, spekulatív absztrakciót. Mi több, az embert, aki – kanti értelemben – önmagában cél, nem pedig valaminek az eszköze. Ez antropológiai gondolkodásra vall. A kiindulási pont ebben az esetben a saját hétköznapjaiba gabalyodott ember, akinek egy sajátos (ön)megértési horizont adatott saját magáról” (ZIEĽBA, 2008: 114).

A cseh elbeszélések hősei ráébrednek, hogy „a hétköznapokat, akár az időjárást, nem lehet kivédeni” – fogalmazza meg egy lengyel antropológus, Roch Sulima (SULIMA, 2000: 7), és az időjáráshoz hasonlóan viharokat, jégesőt, zivatart hoznak, időnkénti napsütéssel.

IRODALOM

- BRACH-CZAINA Jolanta, 1999: *Szczeliny istnienia*. Kraków: „eFKa”.
- ČAPEK Karel, 1981: *Boží muka. Trapné povídky*. Praha: Československý spisovatel.
- ČERNÝ Václav, 1992: *Proní a druhy sešit o existencialismu*. Praha: Mladá fronta.
- GOLKA Marian, 2009: Czy jeszcze istnieje nie-codziennosc? *Barwy codzienności. Analiza socjologiczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 65–76.
- JANIEC-NYITRAI Agnieszka, 2016: *V labyrintu možností. Dvanáct literárněvědných studií o próze Karla Čapka*. Budapest: ELTE BTK, Szlav Filológiai Tanszék.
- KRAJEWSKI Marek, 2009: Dzisiaj jak wczoraj, jutro jak dziś. *Codziennosc, przedmioty, režimy podtrzymujące. Barwy codzienności. Analiza socjologiczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 178–200.
- KOSÍK Karel, 1963: *Dialektika konkrétního*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- KUNDERA Milan, 1991: *Směšné lásky*. Brno: Atlantis.
- –, 1998: *Sztuka powieści*. Warszawa: Czytelnik.
- MROCZKOWSKA Dorota, BORKOWSKA Iwona, 2011: Momenty przełomowe i punkty zwrotne w dynamice codzienności czasu wolnego. *Czas wolny. Refleksje, dylematy, perspektywy*. Warszawa: Difin, 21–42.
- SULIMA Roch, 2000: *Antropologia codzienności*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- SZYSZKOWSKA Maria, 1999: *Twórcze niepokoje codzienności*. Warszawa: Twój Styl.
- ZIĘBA Włodzimierz, 2008: W horyzoncie filozofii codzienności, *Sofia* 8/112–122.